

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور مرکز بهشهر
دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد
در رشته حسابداری
گروه حسابداری

عنوان پایان نامه :

**بررسی تاثیر تغییر ساختار مالکیت بانک بر جذب و تخصیص منابع در شعب
بانک ملت استان مازندران**

استاد راهنما :

دکتر خسرو فغانی ماکرانی

استاد مشاور :

دکتر حسن صالح نژاد

تهیه و نگارش :

محسن وفایی نژاد

خرداد ۹۲

تقدیم به چشمه های جوشان محبت

جلوه های مهر و عطوفت الهی

لبخندهای پرمهر زندگیم

پدر و مادر عزیزم

سپاس بیکران

پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش
رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان
نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت

و با تشکر خالصانه

از خدمت همه کسانی که به نوعی مرا در انجام رساندن این
مهم یاری نمودند.

چکیده

یکی از اصول اقتصاد پویا و همچنین از پیش فاکتورهای توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته دنیا "خصوصی سازی" است. خصوصی سازی فرایند سپردن اولویتها به دست مکانیزم بازار و بازارگرا کردن آنها است و طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود که یک سوی آن خصوصی سازی کامل و سوی دیگر تجدید ساختار بنگاههای تحت مالکیت دولت است. در نظام بانکی این امر نیازمند اصلاح ساختار مالی و اداری، تعدیل نیروی انسانی و بکارگیری نیروی توانمند، حذف یا کنار آمدن با قوانین و مقررات دست و پاگیر دولتی و ... است که تنگناهای عمده اقتصادی موجود را رفع یا تعدیل نماید و در نهایت موجب افزایش کارایی اقتصادی شود. (پرکوپنکو، ۱۳۸۰)

بررسی تاثیر خصوصی سازی بر میزان تخصیص منابع شعب بانک ملت استان مازندران موضوع این پژوهش است تا با استفاده از مقایسه تخصیص منابع شعب بانک در دوره قبل و بعد از خصوصی سازی به بررسی تاثیر تغییر ساختار مالکیت بانک بر میزان تخصیص منابع بانک بپردازیم. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل ۸۵ شعبه بانک ملت در سطح استان مازندران طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ می باشد که شامل سه سال قبل و سه سال بعد از اجرایی شدن خصوصی سازی بانک ملت می باشد. نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد که با اطمینان ۹۵ درصد می توان ادعا کرد که خصوصی سازی در تخصیص منابع در شعب بانک ملت استان مازندران تاثیر داشته است، بطوریکه بعد از خصوصی سازی میزان تخصیص منابع افزایش یافته است.

واژه های کلیدی :

خصوصی سازی ، جذب منابع ، تخصیص منابع ، بانکداری ، مالکیت

فهرست مطالب

فصل اول

۲ (۱-۱) مقدمه
۲ (۲-۱) بیان مسئله
۵ (۳-۱) ضرورت انجام تحقیق
۵ (۴-۱) اهداف تحقیق
۶ (۵-۱) فرضیات تحقیق
۶ (۶-۱) تعریف عملیاتی واژگان کلیدی

فصل دوم

۹ مقدمه
۹ ۱-۲- خصوصی سازی:
۱۰ ۱-۱-۲ کلیاتی در زمینه خصوصی سازی
۱۱ ۲-۱-۲ تعریف خصوصی سازی:
۱۵ ۳-۱-۲ تاریخچه خصوصی سازی
۱۹ ۴-۱-۲ تاریخچه خصوصی سازی در ایران
۲۱ ۵-۱-۲ مشکلات و موانع خصوصی سازی در ایران :
۲۲ ۶-۱-۲ اهداف خصوصی سازی
۲۸ ۷-۱-۲ اهداف خصوصی سازی بانک های دولتی در ایران
۳۰ ۲-۲ جذب منابع بانکی
۳۰ ۱-۲-۲ تعریف جذب منابع
۳۰ ۲-۲-۲ سیر تجهیز منابع پولی در بانکداری:
۳۱ ۳-۲-۲ تعریف سپرده های بانکی :
۳۱ ۴-۲-۲ ابزارهای جذب یا تجهیز منابع بانکیها :

- ۳۱ ۵-۲-۲ تعریف انواع حساب ها (سپرده ها) :
- ۳۳ ۶-۲-۲ بررسی عوامل موثر بر تجهیز منابع بانکها
- ۳۴ ۷-۲-۲ تجهیز منابع پولی در بانکداری نوین
- ۳۹ ۳-۲-۳ تخصیص منابع بانک
- ۳۹ ۱-۳-۲ اهمیت تخصیص منابع :
- ۳۹ ۲-۳-۲ شیوه های تخصیص منابع :
- ۴۱ ۳-۳-۲ انواع تسهیلات اعطایی بانک ملت :
- ۵۰ ۴-۲-۴ معرفی سازمان مورد پژوهش
- ۵۰ ۱-۴-۲ بانکداری
- ۵۰ ۲-۴-۲ تاریخچه بانک
- ۵۱ ۳-۴-۲ اولین بانک در جهان
- ۵۲ ۴-۴-۲ بانکداری در ایران
- ۵۲ ۵-۴-۲ تاریخچه بانک و بانکداری در ایران
- ۵۶ ۶-۴-۲ ایجاد بانک های خصوصی در ایران
- ۵۷ ۷-۴-۲ قوانین بانکداری
- ۵۸ ۸-۴-۲ نظام بانکی بعد از انقلاب اسلامی ایران
- ۵۹ ۹-۴-۲ ادغام بانک ها
- ۶۰ ۱۰-۴-۲ اولین بانک در ایران
- ۶۱ ۱۱-۴-۲ دلایل خصوصی سازی بانک های دولتی
- ۶۳ ۱۲-۴-۲ کدام بانک ها برای خصوصی شدن در اولویت قرار دارند
- ۶۴ ۱۳-۴-۲ روش های خصوصی سازی بانک ها
- ۶۶ ۱۴-۴-۲ آشنایی با تاریخچه و خدمات بانک ملت
- ۶۸ ۵-۲-۵ پیشینه تحقیق

۶۸ ۱-۵-۲ - برخی مطالعات انجام شده در داخل کشور

۷۱ ۲-۵-۲ تحقیقات انجام شده در خارج از کشور:

فصل سوم

۷۷ ۱-۳ - مقدمه

۷۷ ۲-۳ - روش تحقیق

۷۸ ۳-۳ - تحلیل آماره های موجود

۷۸ ۴-۳ - جامعه آماری مورد مطالعه

۷۹ ۵-۳ - روش نمونه گیری

۸۰ ۶-۳ - حجم نمونه آماری

۸۱ ۷-۳ - روش جمع آوری اطلاعات

۸۱ ۸-۳ - قلمرو تحقیق

۸۱ ۱-۸-۳ (۱-۸-۳) قلمرو مکانی تحقیق:

۸۲ ۲-۸-۳ (۲-۸-۳) قلمرو زمانی تحقیق:

۸۲ ۳-۸-۳ (۳-۸-۳) قلمرو موضوعی:

۸۲ ۹-۳ - روش پردازش داده ها

فصل چهارم

۸۵ ۱-۴ - مقدمه

۸۶ ۲-۴ - بخش اول: تحلیل توصیفی داده ها

۸۶ ۱-۲-۴ - بررسی میزان جذب منابع:

۸۷ ۲-۲-۴ - بررسی میزان تخصیص منابع:

۹۸ ۳-۴ - بخش دوم: آمار استنباطی

۹۸ ۱-۳-۴ - آیا بین میزان جذب منابع در قبل و بعد از خصوصی سازی تفاوت وجود دارد؟

۹۹ ۲-۳-۴ - آیا بین میزان تخصیص منابع در قبل و بعد از خصوصی سازی تفاوت وجود دارد؟

فصل پنجم

- ۱-۵- مقدمه ۱۱۱
- ۲-۵- بیان اجمالی مسئله تحقیق: ۱۱۱
- ۳-۵- نتیجه گیری ها ۱۱۲
- ۱-۳-۵- نتایج آزمون فرضیه اول ۱۱۲
- ۲-۳-۵- نتایج آزمون فرضیه دوم ۱۱۲
- ۳-۳-۵- نتایج حاصل از بررسی تاثیر اندازه شعب بر میزان جذب و تخصیص منابع در جریان خصوصی سازی: ۱۱۳
- ۴-۳-۵- نتایج حاصل از بررسی تاثیر منطقه جغرافیایی بر میزان جذب و تخصیص منابع در جریان خصوصی سازی: ۱۱۴
- ۴-۵- پیشنهادات حاصل از تحقیق : ۱۱۵
- ۴-۵- محدودیت های تحقیق : ۱۱۵
- ۵-۵- پیشنهاد برای تحقیقات آتی ۱۱۶
- منابع فارسی ۱۱۹
- منابع لاتین ۱۲۲
- چکیده لاتین ۱۲۵

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

۱-۱) مقدمه

یکی از اصول اقتصاد پویا و همچنین از پیش فاکتورهای توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته دنیا "خصوصی سازی" است. خصوصی سازی فرایند سپردن اولویتها به دست مکانیزم بازار و بازارگرا کردن آنها است و طیف گسترده‌ای را شامل می‌شود که یک سوی آن خصوصی سازی کامل و سوی دیگر تجدید ساختار بنگاههای تحت مالکیت دولت است. در نظام بانکی این امر نیازمند اصلاح ساختار مالی و اداری، تعدیل نیروی انسانی و بکارگیری نیروی توانمند، حذف یا کنار آمدن با قوانین و مقررات دست و پاگیر دولتی و ... است که تنگناهای عمده اقتصادی موجود را رفع یا تعدیل نماید و در نهایت موجب افزایش کارایی اقتصادی شود. (پرکوپنکو، ۱۳۸۰)

در انجام هر تحقیق و پژوهشی یکی از مهم‌ترین بخش‌ها، ارائه طرح تحقیق (کلیات) مناسب و کامل می‌باشد. موضوع تحقیق حاضر، بررسی تاثیر تغییرات ساختار مالکیت بانکها بر جذب و تخصیص منابع می‌باشد و در این فصل، کلیات مرتبط با تحقیق ارائه می‌شود. بر این اساس، در فصل حاضر ساختار کلی تحقیق شامل مساله اصلی، اهداف و فرضیات تحقیق، جامعه آماری، قلمرو تحقیق و تعریف واژگان کلیدی مطرح می‌شوند.

۲-۱) بیان مسئله

سیاست واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی و محدود کردن حوزه فعالیت دولت و بخش دولتی در دو دهه اخیر در جهان رواج بی سابقه یافته است و امروزه کم و بیش در کلیه کشورهای جهان چه پیشرفته و چه در حال توسعه در ابعاد بسیار گسترده و یا به نسبت وسیع به مرحله اجرا درآمده است. تحولات اروپای شرقی هم به نوبه خود زمینه مناسبی را برای تقویت واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی فراهم آورده است. (هوشنگی، ۱۳۹۰)

در ایران براساس مصوبه مورخه ۱۳۷۰/۴/۲ و اصلاحیه مورخه ۱۳۷۱/۱/۱۶ هیئت دولت و با توجه به اصول ۱۳۴ و ۱۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اهداف برنامه ۵ ساله اول و به منظور ارتقا کارایی فعالیت ها و کاهش حجم تصدی دولت در فعالیتهای اقتصادی و خدماتی غیرضروری و نیز ایجاد تعادل اقتصادی و استفاده بهینه از امکانات کشور « سیاست واگذاری سهام متعلق به دولت و سازمان ها و شرکت های دولتی » تصویب شد. (همان منبع)

بر اساس مصوبه فوق ، ۳۳ درصد سهام قابل واگذاری متعلق به دولت و سازمان ها و شرکت های دولتی به قیمتی معادل میانگین قیمت اسمی و قیمت روز سهام به کارگران و کارکنان واحد دولتی (با اولویت کارگران و کارکنان همان واحدها) و مابقی سهام به قیمت روز به عموم اشخاص (با اولویت کارکنان دولت و در صورت تساوی شرایط) عرضه می گردد. واگذاری سهام به یکی از روش های مزایده، مذاکره مستقیم با متقاضیان خرید (با اولویت تعاونی های تخصصی صنفی با شرایط مساوی تقاضا) و یا از طریق بورس صورت می گیرد. (همان منبع)

موضوع خصوصی سازی پدیده ای است که در کشورهای توسعه یافته مدت ها پیش شروع شده است و یک بحث داغ دنیای امروزی است. در پی کشورهای توسعه یافته ، کشورهای در حال توسعه و حتی توسعه نیافته نیز خصوصی سازی را برای بهبود وضعیت اقتصادی و رفاه اجتماعی خود شروع کرده اند.

خصوصی سازی یا به اصطلاح واگذاری فعالیت های اقتصادی بخش عمومی به بخش خصوصی به مجموعه اقداماتی گفته می شود که در قالب آن در سطوح و زمینه های گوناگون ، کنترل مالکیت یا مدیریت از بخش دولتی خارج و به دست بخش خصوصی سپرده می شود. در ایران با شروع برنامه ۵

ساله جهت ارتقا کارایی فعالیت ها و کاهش حجم تصدی دولت در فعالیتهای اقتصادی و خدماتی غیرضروری و نیز ایجاد تعادل اقتصادی و استفاده بهینه از امکانات کشور ، سیاست واگذاری سهام شرکت های دولتی آغاز گردید .

بنابراین بررسی اثرات این سیاست بر بهبود عملکرد سازمان ها ، پارامتری است که نشان می دهد آیا خصوصی سازی بر بهبود عملکرد واقعی اقتصادی و سایر جنبه های عملکردی سازمان ها اثر مثبت داشته است یا خیر؟ در اصل این تحقیق در صدد این است که واگذاری بانک ملت به عنوان یکی از بانک های پیشرو در این امر در ایران به بخش خصوصی موفق بوده است یا نه؟ چنانچه موفق نبوده دلایل آن کدامند؟ و چنانچه توفیقی حاصل شده است بیشتر در کدام زمینه ها این اتفاق افتاده است. نتایج این تحقیق به نوعی به آسیب شناسی خصوصی سازی بانکها پرداخته و نقاطی که می بایست بانک پس از خصوصی سازی باید در آن پیشرفت داشته باشد ولی چنین اتفاق نیافتاده است را معرفی می نماید.

بطور کلی با توجه به فرآیند خصوصی سازی که باعث تغییر ساختار مالکیت بانک ها می شود و انجام مرحله ای از خصوصی سازی در بانک ملت، هنوز مشخص نشده است که آیا خصوصی سازی و تغییر ساختار مالکیت بانک بر جذب منابع و تخصیص منابع تاثیر دارد یا نه و اگر تاثیر دارد آیا این تاثیر مثبت می باشد یا منفی.

۳-۱) ضرورت انجام تحقیق

توجه به اینکه روند خصوصی سازی موسسات مالی و بانک ها در داخل کشور نوپا بوده و قدمت زیادی ندارد، لذا تحقیقات زیادی در گذشته در این مورد صورت نگرفته است.

با توجه به جدید بودن موضوع خصوصی سازی در ایران و خصوصا محقق شدن این امر در بانک ها که در چند سال اخیر صورت گرفته است در حال حاضر تحقیق کامل و همه جانبه ای در مورد تاثیرات این واگذاری بر عملکرد بانک ها صورت نگرفته است و برای بهبود عملکرد بانک ها و شناسایی نقاط ضعف و قوت چنین واگذاری که در سطح بسیار عظیم صورت می گیرد انجام چنین تحقیقی ضروری بنظر می رسد.

۴-۱) اهداف تحقیق

هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر تغییر در ساختار مالکیت بانک ملت (خصوصی سازی) بر عملکرد این بانک می باشد که پژوهشگر بنا دارد تا اثر خصوصی سازی را در ارتباط با عوامل زیر سنجش نماید.

۱) بررسی تاثیر تغییر در ساختار مالکیت بانک بر جذب منابع مالی

۲) بررسی تاثیر تغییر در ساختار مالکیت بانک بر تخصیص منابع مالی

هدف کلی و آرمانی تحقیق نیز ارائه یافته های تحقیق به مدیران بانک هایی که تصمیم به خصوصی سازی دارند و بانک های دولتی که در آینده به این شیوه اداره خواهند شد، جهت اتخاذ هرگونه تدابیر مثبت اجرایی می باشد.

۱-۵) فرضیات تحقیق

۱- تغییر در ساختار مالکیت بانک باعث افزایش میزان جذب منابع در شعب بانک ملت استان مازندران می شود.

۲- تغییر در ساختار مالکیت بانک باعث افزایش میزان تخصیص منابع در شعب بانک ملت استان مازندران می شود.

۱-۶) تعریف عملیاتی واژگان کلیدی

خصوصی سازی :

خصوصی سازی حرکتی است در جهت سپردن اولویت ها به مکانیزم بازار، و از همین رو است که شاید کلام «بازار گردان» جامع ترین تعریفی باشد که از خصوصی سازی شده است. واگذاری و اداره فعالیت ها از سوی دولت به بخش خصوصی یا به عبارت دیگر خصوصی سازی، وسیله ای است برای بهبود عملکرد فعالیت های اقتصادی از طریق افزایش نقش بازار. (زاهدی، الوانی و فقیهی،

(۲۷۹:۱۳۷۹)

جذب منابع بانک :

عملیات جذب وجوه نقد در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی به شکل سپرده و انتشار اوراق مشارکت برای ایجاد امکانات لازم به منظور اعطای تسهیلات اعتباری و گسترش فعالیت های بخش های مختلف اقتصادی (تولیدی، بازرگانی و خدماتی).

تخصیص منابع بانک :

منظور از تخصیص منابع در این تحقیق وامها و تسهیلاتی است که طی قراردادهای مختلف به اشخاص حقیقی و حقوقی اعطا می شود.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

در این بخش با توجه به موضوع تحقیق ابتدا به بررسی خصوصی سازی و سپس به ادبیات موضوع دو عامل اصلی تحقیق یعنی جذب منابع مالی و تخصیص منابع مالی در بانک پرداخته می شود. در ادامه برخی از مطالعات اخیر انجام شده پیرامون حوزه خصوصی سازی بیان می شود. در انتها نیز به معرفی سازمان مورد پژوهش می پردازیم و در مورد بانک ملت و خدمات آن به عنوان مورد مطالعه تحقیق مطالبی بیان می کنیم.

۱-۲- خصوصی سازی:

سیاست واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی و محدود کردن حوزه فعالیت دولت و بخش دولتی در دو دهه اخیر در جهان رواج بی سابقه یافته و امروزه کم و بیش در کلیه کشورهای جهان چه پیشرفته و چه در حال توسعه در ابعاد بسیار گسترده یا به نسبت وسیع به مرحله اجرا در آمده است. تحولات اروپای شرقی هم به نوبه خود زمینه مناسبی را برای تقویت واگذاری فعالیت های اقتصادی به بخش خصوصی را فراهم آورده است. (هوشنگی، ۱۳۹۰)

در ایران بر اساس مصوبه مورخه ۷۰/۴/۲ و اصلاحیه مورخه ۷۱/۱/۱۶ هیئت دولت و با توجه به اصول ۱۳۴ و ۱۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و اهداف برنامه ۵ ساله اول و به منظور ارتقا کارایی فعالیت ها و کاهش حجم تصدی دولت در فعالیت های اقتصادی و خدماتی غیر ضروری و نیز ایجاد تعادل اقتصادی و استفاده بهینه از امکانات کشور « سیاست واگذاری سهام متعلق به دولت و سازمان ها و شرکت های دولتی » تصویب شد.

بر اساس مصوبه فوق ۳۳ درصد سهام قابل واگذاری متعلق به دولت و سازمانها و شرکت های دولتی به قیمتی معادل میانگین قیمت اسمی و قیمت روز سهام به کارگران و کارکنان واحد تولیدی (با اولویت کارگران و کارمندان همان واحدها) و مابقی سهام به قیمت روز به عموم اشخاص (با اولویت کارکنان دولت و در صورت مساوی شرایط) عرضه می گردد. واگذاری سهام به یکی از روش های مزایده ، مذاکره مستقیم با متقاضیان خرید (با اولویت تعاونی های تخصصی صنفی با شرایط مساوی تقاضا) و یا از طریق بورس صورت می گیرد. (هوشنگی، ۱۳۹۰)

۲-۱-۱ کلیاتی در زمینه خصوصی سازی

حدود و نحوه دخالت در اقتصاد همواره موضوع بحث و مجادله بسیاری از اقتصاددانان بوده است. هر چند که اعتقاد اقتصاد دانان کلاسیک نظیر آدام اسمیت، دیوید ریکاردو، ژان باتیست سی و ... نفی کامل نقش دولت ها نبوده است، اما می توان عنوان کرد که اعتقاد آنان دخالت دولت در حوزه بسیار محدود بوده است. این اندیشه غالب در دهه اول و دوم قرن ۲۰ میلادی بوده است. پس از جنگ جهانی اول و به خصوص پس از بروز بحران بزرگ غرب طی سال های ۱۹۳۳ - ۱۹۲۹، تاثیرگذاری سیاست های کلاسیک مورد تردید واقع شد و لزوم دخالت بیشتر دولت نسبت به گذشته احساس شد. به گونه ای که پس از پایان جنگ جهانی دوم میزان و نوع و نحوه دخالت دولت ها در امور اقتصاد و همچنین هدایت روند رشد و توسعه اقتصادی این کشورها به نحوی جدی تر مطرح شد .

براین اساس لازم بود که دولت های کشورهای در حال توسعه نیز براساس تئوری های جدید توسعه دخالت بیشتر در اقتصاد داشته باشد و وظایف سنگین تری را به عهده داشته باشند به گونه ای

که طی دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی این دخالت در این کشورها بسیار توسعه یافت و در حقیقت این سیاست از تفکر اقتصاددان معروف انگلیسی، جان مینارد کینز و طرفدارانش یعنی کینزین ها تبعیت می کرد. (در این زمینه تئوری های رشد متوازن فورکس، میردال و ... را می توان نام برد).

ولی پس از گذشت مدت زمانی به دلیل عدم کارایی بنگاه های بخش دولتی و همچنین عدم موفقیت آنها در رسیدن به اهداف مورد نظر بحث خصوصی سازی مطرح شد که این امر از اواسط دهه ۸۰ به بعد تحت تفکر اقتصاددانانی به نام نئوکلاسیک ها یا پول گراها مطرح و در بسیاری از کشورهای جهان تاثیر خود را گذاشت. برای مثال در دهه ۸۰ و پس از روی کار آمدن مارگارت تاچر در انگلستان این موضوع اهمیت فراوانی یافت و به سرعت توسط دولت مربوطه گسترش یافت.

از دهه ۹۰ به بعد نیز تفکر جدیدی به نام همکاری بخش خصوصی با بخش دولتی مطرح شده است که مبنای فعالیتی را براساس دولت های رفاه گستر و توسعه گرا قرار داده است. (هوشنگی، ۱۳۹۰)

۲-۱-۲ تعریف خصوصی سازی:

از واژه خصوصی سازی تعاریف متعدد و گوناگونی شده است نظیر «خصوصی سازی فرآیندی است که طی آن دولت امکان انتقال وظایف و دارائی های خود را به بخش خصوصی فراهم می کند» و «خصوصی سازی به معنی برقراری نظام جدید بر اساس مکانیزم های بازار و در نتیجه دگرگونی و تحول در ابعاد مختلف اقتصاد است». خصوصی سازی در مفهوم اشاعه فرهنگی یعنی فراهم کردن زمینه افزایش مشارکت مردم در کلیه سطوح در امور اقتصادی جامعه. از این رو خصوصی سازی اصطلاحی فراگیر و متنوع است که به کنترل عملیاتی و مالی مؤسسات دولتی و واگذاری به بخش